

REVISTA DE L'ASSOCIACIÓ CULTURAL

FENT CARRERANY

MARIA DE LA SALUT

ASSOCIACIÓ PREMSA FORANA
DE MALLORCA

Número 64

NOVEMBRE

Any 1991

Sumari

Editorial i sumari	2
Mernònia RAM	3
Les nostres possessions:	
Deulosal	4
Sa Xerradeta amb en	
Joan Manuel Vanrell	8
Exposició de Pere Mascaró	11
Bullit de notícies	12
Demografia, Telèfons	14
El Temps, Temps passat	15
Des de l'oposició	16
L'esperit d'Europa a Lluc	18
Les juguetes de les padrines	20
Servir un berenar	21
Ressenya Bibliogràfica	21
Finalitza la temporada	
ciclista	22
Feim Carrerany	24

FOTOGRAFIES:

Magí Ferriol Bauzá
Arxiu personal de Joan Manuel Vanrell Mercadal
Arxiu personal de Joanaina Mascaró (Pere Mascaró)

PORTADA

En Pere Mascaró i la seva primera esposa, a Bons Aires cedida per Joanaina Mascaró

EDITORIAL

AMB AQUEST NÚMERO DE NOVEMBRE ENCETAM UNA SÈRIE D'ARTICLES SOBRE LES POSSESSIONS DEL NOSTRE TERME QUE EN BARTOMEU PASTOR, COL·LABORADOR HABITUAL DE LA REVISTA HA ANAT TREBALLANT DES D'UNS ANYS ENÇÀ. LA IMPORTÀNCIA (TANT DES DEL PUNT DE VISTA HISTÒRIC, CULTURAL, SOCIAL, ECONÒMIC, DEMOGRÀFIC, ETC.) QUE LES POSSESSIONS HAN TINGUT EN EL TRÀNSCURS DE LA HISTÒRIA DEL NOSTRE POBLE, ÉS UN PATRIMONI QUE NO PODEM PERMETRE QUE ES PERDI PER IGNORÀNCIA O PER DESÍDIA.

ELS ASSENTAMENTS DE LES ACTUALS POSSESSIONS TENEN MOLT A VEURE AMB EL PRIMITIU REPARTIMENT DE LES TERRES DE MALLORCA ENTRE ELS CAVALLERS CATALANS QUE AJUDAREN EL REI JAUME I EN LA SEVA CONQUESTA. LA HISTÒRIA DE LES NOSTRES POSSESSIONS ÉS EN BONA PART LA NOSTRA HISTÒRIA COM A POBLE FI S PRIVILEGIS DELS SENYORS, I LA SEVA VINCULACIÓ AL POBLE, EL PROGRESSIU DESMEMBRAMENT DE LES TERRES EN PETITS PROPIETARIS, LA HISTÒRIA DELS SEUS CULTIUS, L'ARQUITECTURA DE LES SEVES CASES O CONSTRUCCIONS DIVERSES, L'ETIMOLOGIA DELS NOMS DE LA SEVA CONTRADA, TOT CONTRIBUEIX A FER DE LES POSSESSIONS UN VAST TERRITORI CULTURAL QUE NO ENS PODEM PERMETRE EL LUXE DE PERDRE PER NEGLIGÈNCIA O DESCONeixEMENT. TOT EL QUE SIGUI CONÈIXER EL NOSTRE PASSAT DE MÉS A PROP, ÉS CONÈIXER-NOS DE CADA VEGADA MÉS, SABER D'ON VENIM, QUI SOM.

NO HI HA DUBTE, DONCS, QUE AQUESTS TREBALLS SOBRE LES NOSTRES POSSESSIONS HAN DE CONTRIBUIR A AQUEST CONÈIXEMENT.

EQUIP DE REDACCIÓ:

Magí Ferriol Bauzá
Pere Fons Pascual
Joan Gelabert i Mas
Jaume Mestre Llompart
Onofre Sureda Ribas

HAN PARTICIPAT EN AQUEST NÚMERO:

Bartomeu Pastor Sureda, Club Ciclista de Maria de la Salut, Miquel Morey i Mas.

EDITA: Associació Cultural FENT CARRERANY,
Sant Miquel, 11 07519 Maria de la Salut

IMPRIMEIX: Apostol y Civilizador.
Petra.

La redacció de Fent Carrerany
no es fa responsable de les
opinions dels qui hi escriuen

Nº DEPÒSIT LEGAL: PM-457/1986

MEMÒRIA R.A.M.

MESTRE PERE DES RETRATOS

En un moment en què s'està retent homenatge a la memòria d'aquest personatge, que amb el seu art i per ell, quefer de cada dia, ha escrit una pàgina gràfica de la nostra història, jo també hi vull aportar el meu gra d'arena.

Vivíem molt a prop, en carrers paral·lels, l'Antoni Nadal i el Femenia, al Bosquerró. Per anar a la plaça, lloc d'eixida del correu que el portaria a Sineu, Petra, Artà, o a qualsevol indret de Mallorca, preferentment a la comarca de Llevant, passava per davant ca nostra. Caminava amb un pas pausat i, a les darreries, coixejant, amb una bata marronenca que cobria la seva vestimenta, carregat amb la càmera al coll, un trípode de fusta a l'esquena i, en bandolera, una bossa on hi duia els rodets de fotos i ves saber que més. I mentre caminava, distret, mastegava. Mastegava tabac. Mai el vaig veure fumar.

Però, per a nosaltres, els al.lots, mestre Pere, a part de ser el fotògraf, era l'objectiu de les nostres bromes, burles i trastades. Crec que ni férem de tot color, així com a la seva darrera i petita dona, de la qual no sabíem el nom. Tots l'anomenàvem "Botilleta". Era de Muro. Així, una vegada, mentre un l'entretenia demanant-li coses, o fent-se una foto, els altres li treguérem les persianes i les hi deixàrem dins els ullastres de Son Monjo. Una altra vegada férem les nostres necessitats sobre l'estora.

Una broma molt

comuna, i que quasi tots en fórem protagonistes, una vegada o altra, era presentar-nos a ca seva per a què ens fes un retrato. Ens colocava davant la càmera al seu estudi, mesurava la distància amb el gaiato sense aturar-se de mastegar, aficava el cap davall el pedaç negre i, quan encenia amb el peu les grosses bombilles que ens havien d'il.luminar, com si fos l'atsús d'una carrera de velocitat, desapareixíem de davant ell, i fotografiava la paret. Els rences que deixava anar no són reproduïbles.

Quan començà el meu interès per la fotografia fou el meu primer proveïdor de pel·lícula fotogràfica. Però no record bé se les me revelava. També proveïa al poble d'altres productes. Per exemple, jocs de cartes. I preservatius. Encara que quasi no sabíem que eren. Jo no n'hi vaig comprar mai i supòs que molts dels qui ho feien, no era

perquè en tenguessin necessitat.

A la seva mort, es pot dir que els seus bens "fotogràfics" foren saquejats. La seva dona, la darrera és clar, ja no vivia amb ell, però conten que se'n dugué un carro ple d'estris.

Passat un temps i degut al meu interès per la fotografia, vaig trobar dins la bassa del seu corral, bruts i molts d'ells romputs, un bon grapat de "clixés" de vidre, quasi tots retrats de persones. Alguns d'ells han estat publicats alguna vegada en aquesta revista.

El meu desig és que quan hi pugui dedicar un poc de temps i si qualque entitat ens ajuda, reproduir-los i exposar-los, i així anar completant aquesta recerca i conservació de l'obra de mestre Pere.

Magi Ferriol

LES NOSTRES POSSESSIONS (I)

1. Localització.-

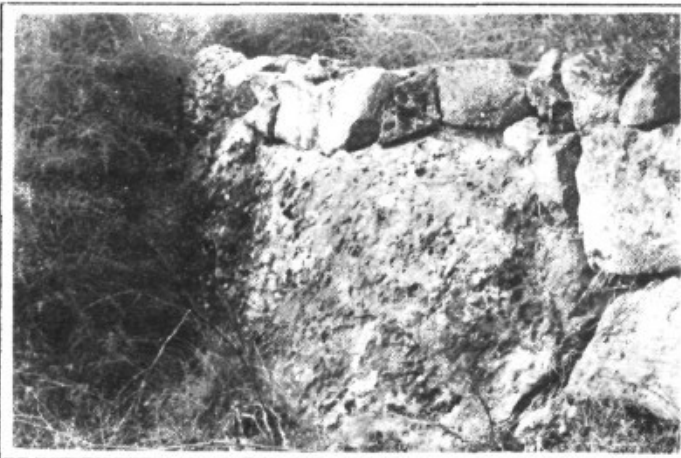
Situat entre Es Pujolet, Es Puig, Es Rafal, Ses Tarragones, Es Rafal Roig, Es Pujol i Es Gassons. D'una superfície aproximada de 91 quarterades.

El trobam grafiat, a través dels documents, com Deulosal, Deuslosals, Deu-lo-sals, Deulosalv,... (1)

Segons el Diccionari Català-Valencià-Balear d'Alcover-Moll: "Llinatge existent a Balaguer i Mallorca en l'edat mitjana. L'etimològicament podria procedir de "Déu el salvi".

2. Origen i evolució històrica.-

Ja a l'època talaiòtica hi havia habitatges i, per tant, pobladors. Hi ha senyals de construccions talaiòtiques a la pleta de Ca'n Malondra (talaiot quadrat del qual només resta l'entrada i part de la base) i al costat de l'era (just devora les cases de Deulosal.

Mostra de la cultura talaiòtica. Restes d'una murada.

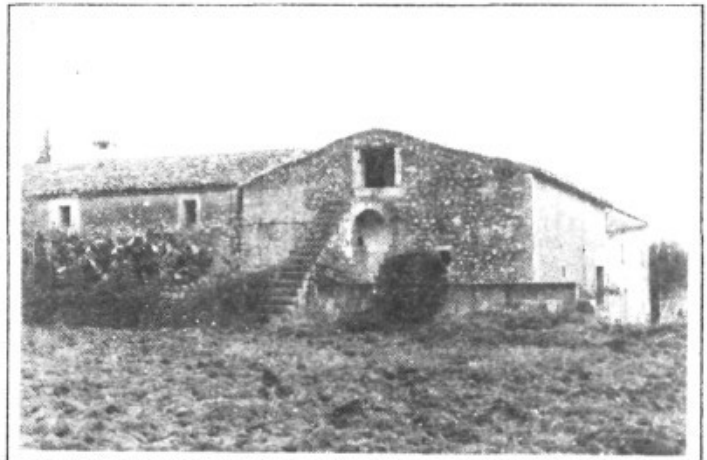
Aquest darrer deu ser segurament una part de les murades d'un poblat. Ambdós estan molt a prop del poblat de la pleta d'Es Pujolet i del talaiot de Ses Tarragones.

A la Carta Arqueològica de Maria, realitzada per la Conselleria de Cultura del Govern Balear, es fa referència a dues troballes arqueològiques que no sabem ben bé si coincideixen amb les que acabam d'esmentar.

Durant la dominació islàmica de l'illa de Mallorca, Maria i Santa Margalida restaren integrades dins el districte aràbig de Muro.

Després de la conquesta catalana de

DEULOSAL

Vista general de les cases

1229, el districte de Muro passà a mans del Comte d'Empúries baronia del Comte d'Empúries), que donà en **emfiteusi** l'actual terme de Maria als seus col·laboradors. Per un altre document de 1231 (2), sabem que el rei Jaume I donà en **alou** franc a Mateu Sabadell l'alqueria Maria, terme de Petra... Aquest document crea una certa confusió, ja que l'any 1229 el trobam dins Muro i l'any 1231 a Petra. La raó podria ser que una part del terme de Maria formàs part de Petra i l'altra de Santa Margalida.

Per la documentació que hem pogut consultar hem arribat a la conclusió que els topònims Deulosal, Montblanc i Ses Tarragones obeeixen al Repartiment, que el Comte d'Empúries realitzà entre els seus col·laboradors. Eren nadius de Tarragona (Ses Tarragones), de Montblanc (poble de Tarragona), de llinatge Deulosal (llinatge del Principat) (3).

La documentació més antiga on apareix el topònim Deulosal és de 1275 (4). Per la seva importància n'hem fet un extracte: "Berenguer Robert i muller Ramona venen a Guillem Casesnoves la tercera part que tenen a l'alqueria dita Sanceres, també dita lo rafal dels Deuslosals, tenguda en nom del comte d'Empúries a **delme** i **tasca** dels fruits: pa, vi, oli, lli i cànjom. Confronta amb alqueria Columbars (es tracta de l'actual Rafal Roig), tenència alqueria Maria, alqueria dita Nepta, alqueria

(1) ROSSI LÓLI I TERAS, JOAN: "Els pergamins de l'Arciparrocquia de Sta. Creu". 2 vols. Docs. 61 i 168

(2) Arxíu Diocesà de Barcelona. Fons Sta. Anna. Carpeta 1, pergami 5. (Document consultat per Ramon Rosselló Vaquer)

PLÀNOL D'ESTIUACIÓ
 1.- Conjunt de les cases (s.XVI-XX)
 2.- Cortell, sinia i torre de molí. 3.- Cases segle XX

Deulosal entre els segles XV i XIX, tenia arrendades les terres per les que percebia al segle XVII: 100 quarteres de blat, 5 quarteres de xeixa i cobrava 100 lliures de moneda. Això arribava moltes vegades a endeutar els emfiteutes.

L'establiment de Deulosal és de 1843. Hi ha un plànol topogràfic aixecat per Antoni Bisquerra, agrimensor. Deulosal restà dividit amb una propietat de

que té en Ricolf, alqueria d'en Carbonell i d'en Garcia; amb casals, horts, arbres i plantes diverses, aigües, prats, pastures, llenyes, garrigues i caça, terres cultes i ermes, vinya i hort, emprius, etc. per preu de 1000 sous. Li donarà també anualment sis quarteres de blat i dues d'ordi, i es reserva la terra suficient per poder sembrar-hi mitja quartera de blat i mitja de lli. Això ho ha de donar a sa sogra Maria Pola, només de vida seva".

Per aquest document i els confrontants, Deulosal inclouria l'actual Pujolet, Es Rafal, Ses Tarragones. Que el Pla de Deulosal era prat on s'hi collia lli i cànnyom. Que ja tenia cases, hort, vinya i oliveres, a més d'arbres i garrigues.

Al segle XIV era propietari del domini directe de Deulosal el burgès Francesc Font el qual ho tenia donat en emfiteusí a Berenguer Robert (5).

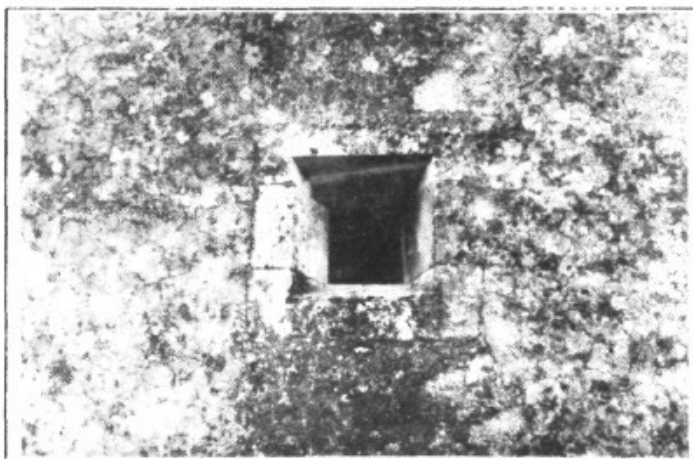
Ja al segle XV i segons Josep Maria Quadrado, la meitat de la possessió de Deulosal fou comprada per Ramon Zaforteza i Lloscos. Es tractava de compres per part de ciutadans a forans.

Entre el segle XV i l'any 1843 Deulosal serà a mans de la família Zaforteza, que a partir del segle XVII obtindrà el títol de Comte de Formiguera.

L'any 1578 la possessió de Deulosal estava valorada en 3.600 lliures i l'any 1694 en 5830 lliures. Al segle XVIII (any 1727) l'estimació era de 11.500 lliures (6).

El Comte de Formiguera, propietari de

37 quarterades i 2 quartons en mans de Miquel Pastor Roig (7), i les 55 quarterades restants en parcel·les de dues quarterades., Aquestes propietats més petites eren les terres millors (Pla de Deulosal). Les cases es dividiren en tres parts, dos portals a llevant i un a migjorn.

Finestró defensiu (segle XVI)

(3) Arxiu Regne de Mallorca. M-5, fol 84 (Document que fa referència a Montblanc.

(4) ARM. Prot, 348, f. 149 (Document facilitat per n'Antoni Mas)

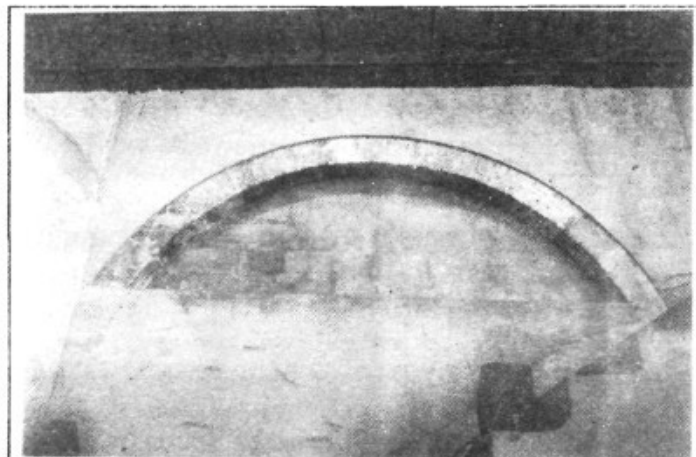
(5) ARM. M-12, fol 142

(6) ARM. Sims. Segles XVI, XVII i XVIII. També són interessants l'Apeo de 1818 i l'Amillament de 1863

(7) "D. Joan Antoni Zaforteza i Monó, comte de Santa Maria de Formiguera... dona en establiment a Miquel Pastor fill de Pere i Antònia Roig, natural i veí de Maria, 20 quarterades, un quartó i 73 estadis, camp, selva i porció de cases del predi de Deulosal. La porció de cases comprèn tota la casa i passos de l'esmentat predi, a excepció de la vertent de davant fins als arcs (arcades) i

3. Construccions.-

Fins a la seixona meitat del segle XIX, com ha quedat apuntat anteriorment, Deulosal formava una gran possessió-propietat. Hi havia un sol casal documentat al segle XIII. L'edifici que actualment té forma d'ela, i, que està dividit

Arc interior que restà tapat després de la divisió del XIX en tres propietats manté elements estructurals dels segles XVI-XVII (algunes finestres, finestrons defensius, arcs de mig punt a les plantes baixes i a les sales, etc.) Els arcs rodons que separen els aiguavessos a les sales són grandiosos, fets de marès. És de ressaltar l'arc de mig punt i el brancam de la casa de la família Carbonell-Estelrich. El material emprat a l'edifici és la pedra, el morter, el marès, la teula mora, el trespol, ... La coberta és a dues aigües sense canal a tramuntana i amb canal de teula i zinc a llevant i migjorn. Hi ha dos patis oberts, orientats a llevant i migjorn. Tres cisternes s'encarreguen de recollir l'aigua de la gran teulada. Dues portes són de llenya d'alzina.

Afegits del segle XIX i posteriors són els canvis de portals i finestres, ampliació dels finestrons, el gran arc de pujada al sostre, la torre del molí fariner i que també servia per extreure aigua. Aquesta construcció té la peculiaritat d'estar separada del pou. Altres construccions que formen part del paisatge de Deulosal són unes altres cases començades l'any 1931, els sestadors de pedra dins la pleta, la caseta del sequer, casetes de motor, una torre-

tot el que serveix de paller (sostre) que té la mateixa llargària i amplada que la dita vertent; meitat del pou d'aigua que hi ha al camí que va a les cases de Deulosal que ha adquirit Joan Nadal, tingut en alou pels successors de Guillem Torrella i Miquel Juan de Sant Joan. El tal Pastor pagarà anualment cada 25 de Juliol un cens reservatiu de 76 lliures, 6 sous fins a un total de 2087 lliures 10 sous, descomptant les dues mil lliures d'entrada que ja ha pagat a Bartomeu Esteve com a procurador del senyor Ramon Burgues Zaforteza".

(A.R.M. Hipoteques (any 1844) pag. 219)

sifó, un gran safareig, ...

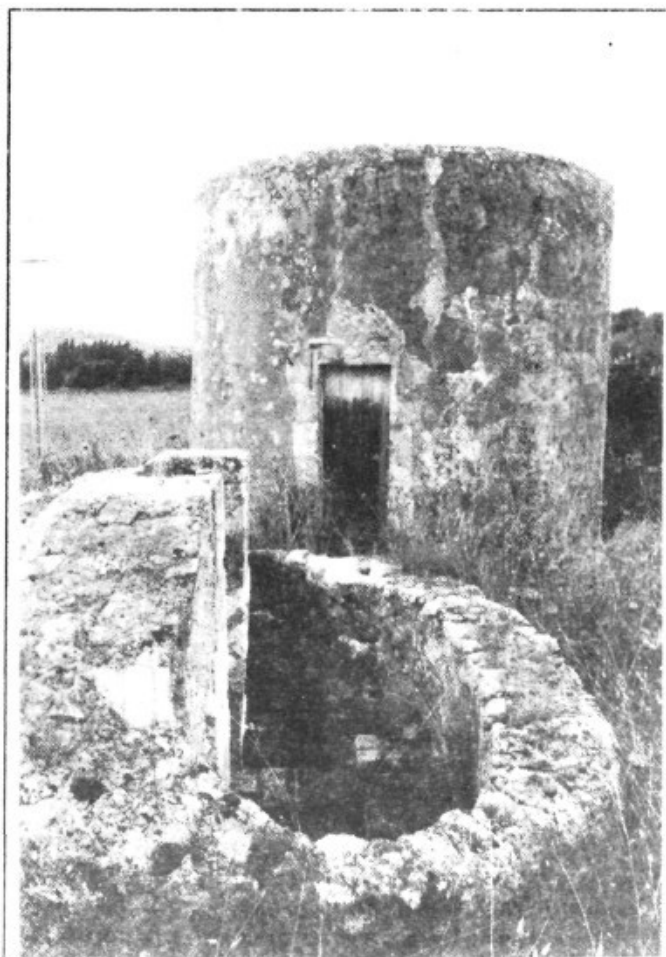
4. Paisatge rural i cultius.-

Podriem ressaltar dos tipus de paisatge: un obert, sense tancaments de pedra (Pla de Deulosal) i un de tanques de paret seca (la resta).

Ja fora de les cases és molt interessant i únic dins el terme de Maria el pou empedrat ovalat que hi ha al costat del molí i que està envoltat pel cintell. Aquest pou és, segurament, d'origen àrab. Al segle XIII, a un document assenyalat anteriorment, es parla de l'hort. Fou emprat fins al segle XIX com a sinya (8), i posteriorment funcionà amb el molí i ja al segle XX fou motoritzat. El cintell, l'empedrat, l'amplitud, la forma i la profunditat són mostra d'una època llunyana on la mà d'obra i el temps no comptaven gaire.

També formen part d'aquest paisatge rural les marjades, sobretot la que hi ha a l'era de la família Carbonell-Estelrich amb una escala de pedra única per aquells indrets. Aquest, com tants d'altres obra d'"Es Solleric".

Quant a cultius, a Deulosal trobam ben diferenciades les terres primes (garrigues,

Sinya musulmana (anterior al segle XIII) i torre de molí del s. XIX

pletes, tanques,...) dels comellars, de terres argiloses i gruixades. Hi ha una trinxa pròxima al Puig que és de terra prima i gravosa. La majoria de pletes, tanques i algunes garrigues, se convertiren després dels establerts de 1843 en rotes i a finals del segle XIX en ametlerars, figuerals, garroverars, ... Segons l'Amillament de 1863 dins el terme de Maria no hi havia ametlers. Els primers ametlers documentats són de 1880. A la segona meitat del segle XIX els cultius dominants a Deulosal eren els cereals, la vinya i la figuera, ... Figueres albercors, roges, martiniques, perajals, bordissots, porquenyes, de la tira, de la roca, coll de dama, ... omplien el Pla de Deulosal. A l'acabament del segle XIX i començament del XX l'ametler creixerà dins terres més primes que havien estat guanyades a les garrigues. Arbres com els Pou, Pons, de la canal, vinagrillo, Vivot, menut, salero, Ramis, ... i alguns garrovers canviaran el paisatge de les pletes de Deulosal.

El boom turístic dels anys seixanta i l'escassa rendibilitat de l'agricultura han convertit el paisatge de Deulosal i el de Maria en general, en un espai distorsionat si el comparem amb el descrit anteriorment. A Deulosal queda un Pla cerealícola cada vegada més abandonat; unes terres primes que ja tornen esser invadides per la garriga i unes construccions que se procura mantenir més o manco dretes.

(8) L'any 1881 trobam dues sines que segurament coinciden amb els pous antics de Deulosal

VOCABULARI

ALOU O LLUISME: Era el dret que tenia el senyor del domini directe de cobrar una part del domini útil quan aquest era venut per

l'emfiteuta.

CENS O CENSAL: Dret reial que es paga al senyor de Bens immobles, sobre els fruits d'aquests, en diners i en espècies.

CENS EMFITEUTIC: Cessió perpètua o per llarg temps, d'un immoble, compensada pel pagament d'un canon anual al que fa la cessió, conservant-ne ell el domini directe.

CENS RESERVATIU: El que se reserva el transmissor d'un domini útil, amb la independència del gravamen de censos anteriors.

DELME: La desena part de la collita.

DOMINI DIRECTE O AL·LODIAL: Consistia en una sèrie de drets que es reservaven els senyors d'aquest domini, com l'alou o lluïsmo, fadiga, delme, censals, ...

EMPRIU: Terra comunal.

TERRA ERMA: Terra no conreada.

FADIGA: Dret de prelació que té el senyor directe d'adquirir la cosa emfiteutic quan el senyor útil la traspassa a un altre per títol oneros, és a dir, la ven. Generalment aquest dret té un termini de 30 dies.

TASCA: Onzena part dels fruits.

1 LLIURA: 20 sous.

1 SOU: 12 diners.

Bartomeu Pastor Sureda

(Aquest article participa de l'acord sobre Normalització lingüística amb la Premsa Forana i la Conselleria de Cultura, Educació i Esports)

CONSELLERIA DE CULTURA,
EDUCACIÓ I ESPORTS
GOVERN BALEAR

Portal rocó amb dintell i dovelles

SA XERRADETA AMB ...

El personatge entrevistat és conegut popularment per En Joan Rumbo. Fill naixé dia 28 de Maig de l'any 1936. *

Ens ha paregut que en Joan se n'ha de recordar de quan era ben petitet i per això li demanam:

- A què jugàveu els nins de Maria, quan eres petit?

* A bolles, a baldufa, a sants,...

- A bolles i a baldufa, més o manco, sabem que és, però això de sants...

* Posàvem una capsa de mistos dreta en terra i damunt hi posàvem forros de capsas de mistos i de llibrets de fumar. Aquests com a cartonets es deien es sants. Llavors, amb una pessa grossa d'aquelles negres, que solien esser del rei Alfons, tiràvem a la capsa i quan la tomàvem els sants s'escampaven i eren de la pessa que estava més prop.

- Jugàveu a doblers?

* No jugàvem a res. L'únic que guanyàvem eren es sants. Llavors, quan començaren a entrar les pessas blanques, ja posàvem doblers damunt la capsa de mistos i els se'n duia el qui els guanyava.

- Recordes qualque fet concret que et passàs dins la teva joventut?

* En els devuit anys me'n va passar una de grossa i trista. Vaig caure del camió carregat de palla i me vaig rompre la columna. Vaig dur el cos enguixat devuit mesos. Cada mig any me canviaven el guix. En els vint anys vaig tornar a caminar un poquet. Gràcies a Déu vaig aprendre a caminar una altra vegada, no gaire bé, però em conform.

En Joan Manuel Vanrell Mercader

- Massa bé camines, Joan. Havies perdut les esperances de caminar?

* Sí, no me creia tornar caminar pus mai.

En Joan creu que va tornar néixer i està content de ser així com és. A en Joan li agradava i li agrada el futbol i una vegada estar bo, volgué fer un servici al Mariense.

- Com va ser tot això?

* Durant quatre o cinc anys vaig esser el massatgista. Anava a tots els partits i entrenaments i duia el "botiquí".

- Recordes alguns jugadors d'aquell temps?

* En Jordi Pastor era el president, en Miquel Cating l'entrenador. Record també en Tomeu Pastor, en Damià Menut, n'Esteve Banderoler, n'Esteve Mas i en Jaume Pastor que solia ser el porter. I n'hi havia més però ara no me'n record...

- Quin creus que era el millor del Mariense en aquell temps?

* En Damià Menut.

- Com has dit abans, anaves amb ton Pare amb un camió de palla. D'on i on duien la palla?

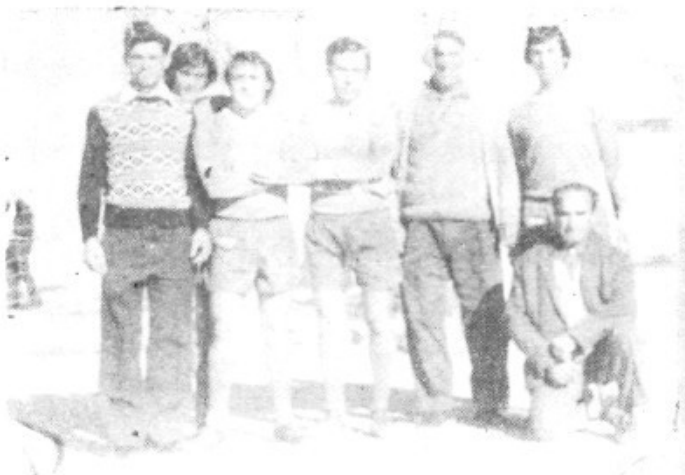
* Aquí, a Maria, nosaltres battem per sa palla i fèiem pallers en es camp d'en Jordà, i llavors, a poc a poc, la veniem.

- I on la dúieu?

* Quasi tota la dúiem a Sóller. Servíem palla de dues classes. De bona i de millor. A la bona la tiraven per davall els peus de les vaques i la millor la se menjaven.

- I qui la se menjava, Joan?

* Jesús, i qui ha de ser! No eren es sollerics. La se menjaven ses vaques.

- Després de l'accident seguïres anant de palla. Recordes alguna cosa curiosa que us passàs amb ton pare?

* Bastantes vegades espenyàvem el camió i havíem de romandre pel camí fins que un altre dia podíem aconseguir un mecànic.

- I on us aturàveu a menjar?

* A Can Topa, a dalt del Coll de Sóller. Me record que menjàvem molts de fideus i a mi no m'agradaven massa. No en som gaire afectat dels fideus. Si érem a Sóller a l'hora de dinar, anàvem a ca Madò Galiana i solia fer lleties i tampoc m'acabaven de passar. El que més m'agrada és l'arròs i en feien poques vegades. També anàvem a menjar a Can Coixí.

- Què costava, Joan, un dinar en aquell temps?

* Com que mon pare pagava, no sé ni que gastàvem.

- Aquest ofici de palloler, venia de ton pare o ja del teu padrí?

* El meu padrí Pep també anava de palla, però ell la traginava amb un carro i un mul. També la duia a Sóller.

- Com era el teu padrí?

* Era un home grasset. Tenia dues vaques i un ase amb un carretet petit i es mul per a tragar palla. Me pareix, si no m'equivoc, que a les darreries ja va comprar un camió.

- Aquí on vius, al carrer de Sa Tanca hi havia un botiga...

* Quan jo vaig néixer, ja hi havia botiga a ca nostra. Ma mare era la botiguera.

Hem sentit parlar de què te'n cuidaves dels Reis.

* Vaig començar a cuidar-me'n en temps de Don Miquel, en el saló parroquial, damunt Can Jordi. Jo me cuidava de cercar els cavalls, de les selles, dels tres reis, carro o remolc. Normalment jo era es conductor.

- I les joguines?

* Les rebíem damunt el saló parroquial i el se'n demà les repartíem a les cases.

- Tots els nins tenien joguines?

* Normalment sí.

- Vares veure plorar algun nin perquè no tenia joguina?

* Sí, i me feia molta pena. Veure que els seus companys en tenien i ell no, me feia una cosa al cor.

- Es diu pel poble que en aquest temps, representàveu la comèdia del rei Herodes.

* Jo tenc els llibres a ca nostra. La representàrem quatre anys.

- En recordes alguns, dels comediantes?

* En Pere Salvador feia de rei Herodes, un tal Toni feia de majordom, en Miquel Blaiet feia de rei Gaspar, en Gabriel Mancorer feia de patge,

en Sebastià Ramis, de secretari, en Nadal, es ferrer, feia de doctor, n'Andreu Alcover, de consell, na Catalina Mancorera, de Sibilla, en Toni Ramis, de General, en Joan Lau, de metge i jo solia fer de cabo. N'hi havia més molts però ara no me'n record.

- On representàveu el rei Herodes?

* A la plaça de Dalt, devora l'església. Sortíem de dins l'església. Fèiem rifes i llavors tot acabava amb un sopar i una excursió.

- Series capaç, Joan, d'organitzar aquesta festa una altra vegada?

* Llavors érem més joves. Ara ja no és igual. Hi hauria un poc de feina per a trobar la gent. Han de ser vint-i-dos. Ara hauria de ser la gent més jove.

- Te'n recordes, Joan, que hi hagué un Teleclub a Maria?

* Sí, però acabà malament.

- I això?

* Mos prengueren el televisor i altres coses i en quedàrem en un en darrer.

- Hi havia molta de gent en el Teleclub.

* Sí, però a poc a poc va acabar a zero.

- Tu creus que és veritat que les coses a Maria no duren?

* Jo crec que si n'hi ha un parell que aguanten, les coses duren. El que passa és que un tot sol no pot fer res. Ha de ser amb grup.

- Quin capellà et convidà per fer d'escolà?

* Don Nadal Trias Orell. Me digué per esser escolà i li vaig dir que sí tot d'una.

- Qui ho era abans que tu?

* En Miquel Estanyer.

- I com així aquest canvi?

* No ho sé.

- Quants d'anys, Joan?

* Amb don Nadal n'hi vaig estar quatre, amb don Mateu, tres, amb vós, un i ara torn seguir.

- Què recordes dels quatre anys amb don Nadal?

* Record que posarem la instal·lació elèctrica per damunt les voltes de l'església. Don Nadal era el mestre i jo l'ajudant. Don Nadal, per jo fou una bona persona, no me va barrejar mai. Sempre me va fer mala cara.

- Quines eren les teves feines com escolà?

* Cada dia, devers les sis de l'horabaixa, pujava a l'església. A l'hora precisa, tocava la campana, preparava les hòsties, vi, corporal, llibres i feia sortir el rector cap a l'altar. No era com ara. Llavors tots els diumenges i festes hi havia altar fumat i havíem de preparar el foc i els ensems.

- Conten per aquí que quan hi havia don Mateu li fèieu animalades. Es vera això?

* Només és vera en part. A mi també me'n feren moltes. Quasi cada dia m'espenyaven el Mobyette, me buidaven ses rodes, me tallaven ses gomes i n'havia de comprar de noves.

- Mai saberes qui era el delinqüent?

* No, però me vaig sospitar fort ferm.

- L'autoritat municipal no s'hi va ficar mai?

* Sí. El batle posà un municipal per a vigilar, però no va veure res i si ho va veure no ho va dir.

- Diuen que a les dotze de la nit tocaven de mort.

* Això sí que és vera. Jo ho vaig sentir i me vaig aixecar. L'endemà trobarem una escala de picapedrer, de ferro, dreta a la paret del patiet de damera el campanar.

- I per dins la sagristia que no hi tinguéreu un poc de trull?

* En aquest temps no hi havia capellà a Maria i jo, que era s'escolà, a les 6'30 vaig anar a preparar per la missa i quan vaig entrar a la

sagristia quasi em vaig acubar. Tot estava per en terra: casulles, robes, trastos, llibres, etc. Tot d'una ho vaig dir a madò Maciana. Aquesta anà a dir-ho al batle i aquest a la Guàrdia Civil i llavors tots vingueren a veure l'endemesa. Jo ja no sé res pus ni me digueren res més.

Aquest vespre havia de venir a dir missa el Vicari Episcopal, don Llorenç Sastre, i mos va trobar amb so trull.

- Més coses Joan?

* Me'n record que teníem els doblers dins un caixonet i el capellà tenia la clau i un bon dia, sense espenyar res, es va obrir el caixò i desaparegueren els doblers. El rector dormia aquí on ara és la saleta d'estar i guardava els doblers davall es lliat i les hi prengueren una guarda de vegades. A l'escal li pegaren foc i li mascararen la paret. Un dia vaig veure com li havien posat tatxes al cotxe, de tal manera que, tant si caminava per endavant com per enrera, havia de foradar les rodes.

- I com així te n'anares d'escolà?

* Perquè ni va haver un que va dir que no tancava l'església bé i el capellà me prengué les claus.

- I ara ja tomes a ser escolà?

* Sí. Ara me sent millor que abans. Ara no me fan animalades com me feien. Ara estic tranquil i content.

- Bé, Joan, aterrarem ja perquè l'escrit ja serà llarguet però, seguint el refrany popular que diu "De consells no ne vagis fart", te demanaríem que en donassis un al poble.

* Ara sí que m'heu tallat. No és gaire bo de fer donar consells al poble. Diria que la gent fes bonda i no fessin massa animalades i que tot anàs damunt rodes.

Així acabam la xerradeta amb en Joan Vanrell, tot un personatge del nostre poble. Gràcies per haver-nos volgut contar-nos tantes cosetes. Que sempre visquis així de feliç, atent i amable amb tothom. Si hi ha una persona a Maria que no ha ofès a ningú mai, és ben assegurat que és en Joan Manuel.

Pere Fons.

EXPOSICIÓ DE PERE MASCARÓ A "SA CAPELLA FONDA".

Com ja anunciàrem en el darrer número de la revista, del 31 d'octubre al 10 de novembre estarà exposada a "Sa Capella Fonda" la Col·lecció Pere Mascaró (1888-1973) de la Biblioteca Gabriel Llabrés de l'Ajuntament de Ciutat.

La mostra que podríem anomenar fixa, està formada per 19 fotografies 30 x 40 cms. emmarcades i que reproduïxen paisatges, imatges religioses, fotografies de contingut etnològic o d'actualitat i retrats de persones, algunes de Maria, que encara són vives.

Les fotografies de paisatges són les més abundants i responen, segons rumors, a una original manera de repartir-se l'illa de Mallorca amb un altre fotògraf de l'època. El tema més repetit és la imatge de places, esglésies i algun carrer. Es pot destacar també la sèrie d'estacions del tren. Dins del grup d'imatges religioses, cal destacar la combinació que feia de la vista d'un poble i d'una imatge de sant, Crist o Mare de Déu al cel.

Les instantànies del tercer apartat reproduïxen oficis, pagesos, processons i una de les exposades pertany a una processó celebrada a Maria.

Els retrats, si bé no nombrosos a la col·lecció, al nostre cas seran els qui completaran l'exposició, gràcies a la col·laboració de la gent de Maria i aquest apartat anirà muntat a dins uns panells de vidre.

Les fotografies de la Col·lecció Pere Mascaró duen una informació al peu que en primer lloc, indica el municipi (dada aportada per la Biblioteca Guillem Llabrés); a continuació el títol, pres de la mateixa obra i mantenint l'ortografia, el lèxic i la llengua original (la informació que ha afegit la Biblioteca figura entre claudàtors); després, es descriu el suport original (negatius, postals) i se'n donen les mides en centímetres (costat esquerre x base); en darrer lloc hi figura el número de registre per la seva localització a la Biblioteca. Les fotografies es varen fer entre els anys 1927 i 1950.

Fent un repàs per l'exposició i comparant les imatges, sobre tot els paisatges de llocs turístics, amb les que podríem fer en l'actualitat ens adonem del canvi experimentat. D'aquesta manera podem afirmar que les fotografies de Pere Mascaró són un record i un base sòlida per entendre l'evolució de la nostra comunitat en el temps. L'obra de Pere Mascaró, ara així ho re-

Pere Mascaró a Bons Aires (cedida per Joana Mascaró)

coneixen, és alguna cosa més que la imatge d'un home que estava al nostre costat el dia d'un esdeveniment familiar o popular i que es desplaçava de poble en poble en un modest carmatge. És l'obra d'una persona avançada al seu temps, que vivia pel que realment li agradava i res tenia a veure amb el tracte de li daren la majoria dels seus conciudadans. La seva inquietud i les ganes de superar-se en la seva professió avui en dia han tengut el premi del reconeixement a la feina ben feta. Les seves fotografies formen part del nostre passat cultural i ens ajuden a entendre una mica més el món. Les seves plaques són el record d'un pasat no molt llunyà emperó que no tornarà. En elles seran moltes les persones de Maria que s'hi veuran o coneixeran algú dels qui hi apareixen. Serà el petit homenatge d'aquest petit home cap als seus paisans: la reproducció a damunt paper d'un temps i unes cares que no tornaran ser iguals i que ara causen l'admiració dels qui les contemplen.

La inauguració serà el dia 31 a les 20:30 hores i estarà oberta fins el 10 de novembre. Auen tots a "Sa Capella", l'amo en Pere ens hi espera. No faltu.

BULLIT DE NOTÍCIES

LA PARRÒQUIA

Ja ens acostam a Tots Sants. Segons diuen les històries, era aquesta una festa celta. Els celtes tenien dos dies que no figuraven al calendari. Eren dos dies de llibertat pels difunts. Aquests aprofitaven les 48 hores per escapar-se d'aquest món, dels esclavatges i les misèries. L'església catòlica ha seguit amb aquesta festa: una festa seriosa, de silenci, pensament i amor.

A la parròquia us convidam a fer-ne una reflexió i tal vegada, una reconciliació. Serà el dia de Tots Sants, 1 de novembre, a les 7 del vespre.

ESQUERRA REPUBLICANA DE CATALUNYA

A sa Capella Fonda hi va haver una Assemblea d'ERC. Parlaren En Jaume Santandreu, qui féu un desglosament de les activitats del partit. Ara ja és un partit polític. S'ha quadruplicat la militància i ja és necessària una organització i una coordinació. En Jaume fou votat per regir com a president de les Illes. Fou nomenada secretària de la presidència Na Magdalena Torelló, de Can Sorto. En Joan Mir segueix de delegat.

A la diada de Barcelona hi hagué forç presència de les Illes (JERC).

AJUDANTS PARROQUIALS

El coro parroquial visità el restaurant "Pep Noguera", on pogueren sopar i provar els saborosos plàtans sembrats i collits allà mateix.

Les senyores de la neteja, moltes amb el seu marit, anaren al port de Sóller, barca fins a la Calobra, Lluc, Pollença,... En Jaume Santandreu els acompanyava. Diuen que no havien disfrutat tant mai.

SÍQUIES BRUTES

Ara que ja fa un any de les fortes pluges i inundacions de l'any passat, encara podem veure síquies per dins el pla de Son Perot que estan plenes de terra. Si les precipitacions es tornen repetir, ja em direu per on han d'anar les aigües.

GELOSIA A L'ESCOLA

Al llarg d'aquest mes d'octubre, els dos peon de l'ajuntament han substituït les reixes rovellades i espernyades que donaven al carrer, a l'edifici nou de l'escola de dalt per una gelosia de material de construcció.

BULLIT DE NOTÍCIES

SUBVENCIÓ PER A ADQUIRIR MATERIAL DIDÀCTIC

La Conselleria de Cultura, Educació i Esports ha concedit al nostre centre, després de presentar-li la corresponent sol·licitud i pressupost, una subvenció de 200.000 pts per a l'adquisició de material didàctic que tenguí relació amb la nostra llengua i cultura.

Així mateix el Ministeri d'Educació i Ciència i seguint la tònica de cursos anteriors ha ingressat 262.000 pts. que s'han de justificar amb la compra de material imprès (llibres, diccionaris, etc), sense tenir en compte la llengua.

ESCOLES VIATGERES: RUTA DE SARAGOSSA

En els mateixos moments que aquesta revista sigui a la impremta, també els 17 alumnes del col·legi públic acompanyats pel professor Magí Ferriol, seràn viatjant per dues de les províncies aragoneses: Saragossa i Osca. En tornar ens contaràn les seves experiències.

ESCOLES VIATGERES

RUTA DE SARAGOSSA

Del 22 al 28 d'Octubre de 1991

QUADERN DE CAMP

DE:

Col·legi Públic A. Monjo
 Maria de la Salut

BALEARS

LLIBRE I FOTOGRAFIES DE PERE MAS-CARÓ

Com un alicient més a la magna exposició que pretenem fer a "Sa Capella Fonda" honrant a Pere Mascaró, es posaran a la venda uns llibres editats per l'Ajuntament de Ciutat damunt la seva vida i obra. D'aquest llibre ja en xerrarem a les pàgines de FENT CARRERANY allà pel mes de Juny. En un principi, disposarem de 50 exemplars i els vendrem al preu de 1.000' Ptes, pels socis de FENT CARRERANY i de 1.300' Ptes. als no socis. Els podeu retirar, previ pagament, a qualsevol membre de la Junta Directiva o del consell de redacció de la revista. D'igual manera, de les fotografies que surten publicades al llibre podeu fer-vos amb una còpia de 30 x 40 al preu de 2.000' Ptes, també previ pagament de cada una de les que desitgeu. Si no ens eugauen, en 15 dies les podreu tenir.

PENYA BARCELONISTA DE MARIA DE LA SALUT

NOTA DE LA PENYA BARCELONISTA DE MARIA.

Davant les inquietuds dels membres de la Penya Barcelonista de Maria de la Salut, entorn a l'admissió de nous socis, la Junta Directiva es va reunir el passat dissabte 12 d'octubre i prengué la següent decisió que ens han pregat que facem pública a través de la revista: "Per adquirir la condició de nou soci, l'aspirant ha de tenir 2 avals de membres ja afiliats i sentir els colors blaugranes del nostre estimat F.C. Barcelona".

Demografia

ENSHANDEIXAT

Antoni Márquez Espinosa, que morí el passat 11 d'Octubre, en accident de circulació. Vivia a la rectoria.

Què descansi en pau.

BENVINGUIS

Na Francisca Pastor Caldentey va néixer dia 14 d'Octubre. Els seus pares són en Jaume Pastor Sureda i na Carme Caldentey Pascual.

Enhorabona als seus pares i demás família.

ALHANFEIA

N'Antoni Bergas Mas i n'Antònia Quetglas Pastor es casaren a l'església parroquial de Maria de la Salut el passat dia 5 d'Octubre.

En Miquel Julià Pont i na Francisca Ferriol Pons que es casaren a l'església parroquial de Maria de la Salut, el passat dia 12 d'Octubre.

En Pere Payeras Mas i n'Antònia Morey Ferriol que es casaren a l'església parroquial de Maria de la Salut, el passat dia 12 d'Octubre.

En Sebastià Perelló Serra i na Francisca Mestre Mas que es casaren a l'església parroquial de Maria de la Salut, el passat dia 19 d'Octubre.

N'Andreu Jaume Riutart i n'Antònia Morey Bunyola que es casaren a l'església parroquial de Maria de la Salut, el passat dia 19 d'Octubre.

Que el vostre amor no acabi mai.

TELÈFONS D'INTERÈS

AJUNTAMENT	525002
	Fax 525194
METGE	525265
APOTECARIA	525020
ESCOLA DE DALT	525083
ESCOLA DE BAIX	525252
CA SES MONGES	525144
LOCAL 3 ^a EDAT	525564
PARRÒQUIA	525033
GESA INCA: AVARIES	500700
BOMBERS	085
AMBULATORI D'INCA	502850
SON DURETA(Centraleta)	175000
AMBULANCIES S.S. (INCA)	502850
AMBULANCIES	200362
RECAPTACIO DE TRIBUTS DE LA CAIB (INCA)	505901
ADMINISTRACIÓ D'HISENDA D'INCA	505112
	505150

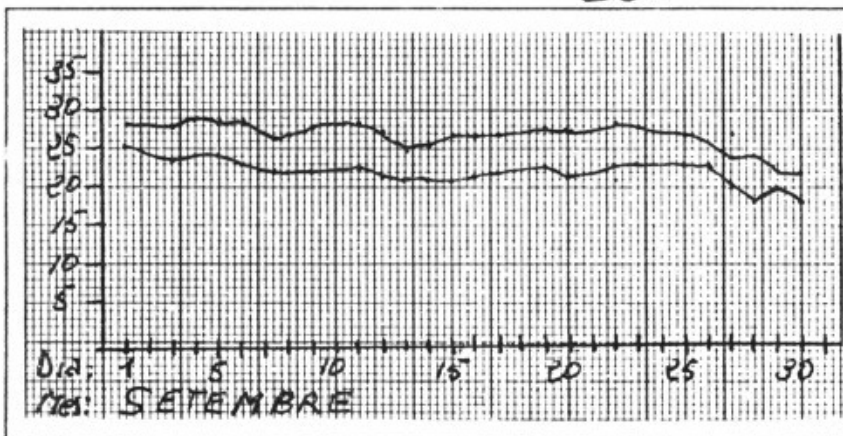
SERVEIS SANITARIS

PUNT D'ATENCIÓ CONTINUADA DE SINEU:

Carrer Ponent, número 3.

- Per demanar hora al servei de Pediatria heu de cridar de 8 a 14 h. al **855043**
- Per urgències, a partir de les 15 hores heu de cridar al **520292**
- Preparació pel part, postpart, control de gestació i informació sobre anti-conceptius heu de cridar al **236624**

El temps

PLUVIOMETRIA		Temperatura Màxima
Dia 5	2 litres	29°C (Dia 4)
Dia 7	9"	Temperatura mínima
Dia 9	1"	18°C (Dia 28 i 30)
Dia 12	7"	Temperatura Mitjana
Dia 13	14"	24,3°C
Dia 26	16"	Mitjana màximes
Dia 28	1"	26,7°C
Dia 29	14"	Mitjana mínimes
TOTAL: 64 LITRES		22°C

Temps passat

NOVEMBRE DE 1986:

- Cultura talaiòtica a Maria.
- Crítica o denúncia: reflexió.
- Les activitats culturals.
- Mariense F.C.
- Lluc Bunyola, campió de caça de Maria.

NOVEMBRE DE 1987:

- Centenari del cementiri.
- La donació d'òrgans i els transplants.
- Sa Xerradeta amb n'Isabel Mestre.
- Projecte Home.
- Pàgina bíblica.
- Poemes i Gloses.
- Correu Obert.
- Des del Balcó de la Sala.

NOVEMBRE DE 1988:

- Pàgina sanitària: hipertensió.
- El poder telefònic de Madriz.
- Casa de la Vila.
- Des del Balcó de la Sala: discurs d'investidura d'en Magí Ferriol.
- Sa Xerradeta amb Miquel Torelló "ex-batlé".
- V Trial Indoor Mare de Déu de la Salut.

NOVEMBRE DE 1989:

- Segueix la polèmica entorn a Montblanc.
- Montblanc a debat.

- Sa Xerradeta amb D. Joan Carbonell.
- Correu Obert.
- A revuere: adéu d'en Pere Fons.
- Carrerany Esportiu: L'amo Antoni Torelló i l'amo En Tomeu Carbonell socis d'honor del Club.

NOVEMBRE DE 1990:

- Agricultura Ecològica.
- Imatges d'ahir: enrajolat de la Plaça des Pou.
- Problemàtica dels joves als Països Catalans.
- Sa Xerradeta amb na Francisca Ferriol.
- Fotos escolars curs 1990-91.
- Correu Obert.
- Fent Carrerany celebrà reunió de Junta Directiva.

DES DE L'OPOSICIÓ

Passats ja més dels 100 dies de confiança que per cortesia es donen a un nou ajuntament o govern després de la presa de possessió, i des del meu lloc de membre no elegit d'una candidatura política clarament derrotada, vull fer una anàlisi de les coses que no m'han agradat fins ara d'aquest ajuntament socialista que ens governa. Dic de les coses de no m'han agradat fins ara amb dues intencions; una com a membre d'una força política que no ha gaudit d'un ampli recolzament popular que li ha valgut el paper de membre de l'oposició, no tenc el perquè alabar la gestió política dels qui em governen, tan sols ajudar-los en el que pugui a realitzar la seva labor i l'altra, com a crítica que pretén ser constructiva, si és que es té a bé ser tenguts en compte alguns punts.

No em vull posar en una positura frontal contra la majoria municipal, alguna cosa ha fet bé, ja que en carn viva he sofert aquesta política "d'estar en contra de tot el que no siga nostre".

Fins ara no havia expressat públicament la meua opinió damunt les darreres festes de la Mare de Déu. Coincidesc amb moltes de les afirmacions fetes en aquesta revista el mes passat. El cert, és que tan sols vaig assistir a tres activitats. Una la inauguració de l'exposició de "FENTCARRERANY" a la Casa de la Vila, l'altra la del pal ensabonat i la tercera, l'entrega de distincions a persones de Maria. Les dues primeres em pareixen bé i he de dir que el batle va assistir a la inauguració de l'exposició de J. Miquel Lladó en representació de l'Ajuntament. L'únic punt que no em va agradar va ésser el que estant anunciada a damunt el programa de festes i amb el patrocini municipal no es respectàs el calendari publicat. Quan al tercer acte, baix el meu punt de vista, acte de partit, no comprenc la presència de Francesc Obrador, personatge que a nivell institucional no representa el poble de Maria i si els que el votaren com a candidat a president del Govern Balear. No va obtenir el suport d'un quantitat més grossa de gent i es quedà com a cap del partit més votat de l'oposició, que no és poc, però sí pens que insuficient com per a fer una entrega de distincions de l'Ajuntament de Maria a persones de Maria. A més, no estava anunciada la seva presència al programa i pel que tenc constància, no tots els distingits estaven assabentats del seu premi de forma "oficial".

Quan es varen convocar amb temps suficient els representats de les distintes associacions i clubs del nostre poble, vaig veure molt bé la proposta i la resposta, encara que una mica "cantada", i esperava que la improvisació no estàs a l'ordre del dia. Algunes queixes he escoltat damunt altres punts, emperò no puc opinar ja que és problema dels afectats i no vull sortir per ells.

A les distintes àrees de govern municipal tenc una sèrie d'objeccions, que com ja he dit, intentaré fer amb un to constructiu.

La de cultura per ara no ha realitzat molta feina que diguem i s'ha basat en un patrocini o subvenció a les entitats que han organitzat activitats. Pens que si bé això no és negatiu, des de la Casa de la Vila s'ha d'assumir l'organització d'algunes d'aquestes activitats i millor si són diferents a les ja existents. Una vegada dins la roda de la cultura, pens que s'ha de fer moneda comú dins el nostre poble. Anim a la majoria municipal a augmentar el dipòsit cultural del poble amb la incorporació al seu patrimoni, d'obres d'art i d'infraestructura cultural. El patrimoni cultural rebut no és cap ofensa i s'ha d'incorporar a la decoració de la Casa de la Vila o altres dependències. Ho dic pel fet que si una vegada, en ocasió d'una exposició, es despenegen els quadres de la Casa de la Vila i si l'organitzador no hi torna, les parets estan plenes de fils de cadena, i no em pareix bé. Alguns ho agraiem.

Quant a l'esport, consider positiva la tasca en general i l'estat i manteniment del poliesportiu si bé està pendent d'alguns retocs en els terrenys de joc que cada vegada són més necessaris.

La part d'urbanisme està coixa. El gran cavall de batalla de la campanya electoral socialista i la causa de la dimissió de Rafel Oliver, Montblanc, pareix que continua en el mateix punt que abans. S'ha fet feina, deman, per requalificar els terrenys de Montblanc? Consider que el temps que es duu de govern és més que suficient per haver fet i donat a conèixer al poble les passes dades. Per ara, els ecologistes locals no han obert la boca i ja és hora. D'igual manera pens que en altres temes que haguessin estat motiu de crítica si els dirigents o responsables haguessin estat altres, s'ha guardat silenci molt eloqüent.

Per altra banda, les obres sense permís municipi-

pal i algunes d'elles sense projecte tècnic, són notòries. No culp als propietaris, sinó als responsables municipals per deixar construir en vistes a una política que per jo és de quedar bé amb tothom. Em posaré d'exemple. A sa Pobla, poble que no destaca precisament per la seva correcta trajectòria urbanística, i a on faig una casa, al mateix moment de presentar la documentació per obtenir el permís municipal d'obres vaig haver de fer efectiva la quantitat de 348.000' Ptes. sense saber si me'l donarien i sense haver tocat cap pedra. Calculant el volum de la meua obra i comparant-lo amb les que es fan a Maria, pens que es deixen de recaptar pel poble una bona quantitat de diners del que les arques municipals estan escasses i que crec seran necessàries per l'execució dels projectes del govern municipal, que ara surten als papers. Modestament, pens que això no és administrar bé els diners de tots. Alguns podeu pensar que és el meu problema si he pagat una, per mi, important quantitat a l'Ajuntament de sa Pobla, i segurament és veritat però les conseqüències seran vostres i meves. Potser hagués pogut pagar l'anunciada reforma de les dependències municipals, que jo també crec necessària, i que per ara és just un projecte en espera d'ajut.

Pel que fa a les obres de sanejament, s'ha de conscienciar la gent de Maria que seran costoses i llargues. L'Ajuntament haurà de fer-se càrrec d'un 25% del total, i el ball de xifres que diu que les contribucions especials just serviran per cobrir el 90% d'aquest 25% i la resta les posarà la caixa municipal no em convenç. El 10% restant, 8.752.511' Ptes, si és amb un crèdit, ho haurà de pagar, al final, el poble amb altres partides pressupostàries, o un remei d'última hora que no descarta, i si no al temps. La majoria s'ha de moure per complir el que va prometre a l'electorat. Estam xerrant de pagar 30.040.322' Ptes. a la primera fase i de 32.784.88' Ptes. a la segona, en principi.

Altres àrees com la de Sanitat i Assumptes Socials reben una gran cura per part de la majoria municipal. En ella té un bon brou de cultiu i veuen molt necessari l'abonament. La tercera edat, gaudeix de l'atenció socialista fins al punt d'"observar" de prop unes eleccions entre gent major com si de nins es tractàs o esser el centre d'atenció d'una jornada festiva a la que tots els regidors, en aquesta ocasió, es deixaren veure. Pens que és convenient clarificar situacions i actuacions dins el col·lectiu. Quan al servei de "menjador social", de sempre i en les estructures actuals, em pareix un servei de restaurant per gent que cerca dins ell una manera de viure

no tan fatigós i estalviar-se la tasca de fer-se el menjar. Des del meu punt de vista, s'han de definir millor els criteris d'accés a aquest servei que pagam entre tots.

També vull fer referència al tractament que es fa des de la Casa de la Vila al capítol de la informació. Si abans es tenia l'ordre de fer veure que tot anava malament i es feien vertederes virgüerres per treure-ho a la llum, ara es tracta de fer el contrari, aquí no passa res. Tot és una seda i tothom està content. Heu reparat que en aquesta revista, oberta a tothom, des de fa quatre mesos no hi ha cap pàgina de Casa de la Vila i això que al primer contacte oficial amb el nou consistori, i en nom de l'Associació, vaig oferir l'espai que fes falta al mateix batle i al regidor de cultura i esports. Que no surt el nom de Maria tant al periòdics, o ja no es reparteixen fotocòpies per les cases. Els qui freqüenten la plaça, no els cafès, poden veure com els caps de setmana o després de la jornada laboral a les dependències municipals, hi ha una activitat intensa, per altra banda lloable, i que no té com a un dels fruits informar al contribuent del que es prepara o es fa. Com a corresponsal de premsa, he d'anar (ja em passava abans), a cercar les informacions. Per ara no m'han enviat mai una convocatòria de plenari o comissió de govern. El mateix dia m'he assabentat per contactes particulars. En descarrec, he de dir que Rafel Oliver després quan li he preguntat m'ha passat informació sense posar pegues.

Per acabar, vull fer la petició pública que es tanqui la Plaça des Pou els dies de festa i diumenges. Seguesc pensant que estalvia molts de mals de cap al pares que hi duen els seus fills i al mateix temps ajuda que sigui un lloc de trobada i a conservar un encant que no totes les plaes de Mallorca tenen.

En cap moment he volgut atacar ningú, ni danyar la imatge del PSOE. Ho vull deixar ben clar pels que s'agafen els intercanvis públics d'opinions, una de les essències i dels drets de la democràcia, com a guerres particulars. Just intent obrir un debat on tots hi podem participar i del que tots hi haurien de sortir guanyant.

Els papers s'han canviat i ara tant la capacitat de crítica al governants com la de recepció de la mateixa han de respondre a les necessitats d'un poble que ha demostrat que espera molt dels seus dirigents. S'ha acabat la demagògia i ha arribat l'hora de fer feina, bona feina. Tots hi sortirem guanyant.

Jaume Mestre.

L'ESPERIT D'EUROPA A LLUC

Com informava el darrer número de FENT CARRENY, un grup de mariers anaren a passar uns dies a Lluc, a les jornades organitzades pel Grup Blanquerna. Jo personalment vaig gaudir d'aquests dies de conferències, debats, tertúlies, trucs i bauxa al monestir de Lluc, un dels llocs més preciosos de l'illa.

El títol del seminari d'aquest any, el setè, era "L'esperit d'Europa" i va tenir lloc dels dies 26 al 29 de setembre, com ja he dit a Lluc. És difícil reflectir en un paper el que va passar durant aquests 4 dies, per cert ben fresquets.

Arribarem a Lluc el dijous dematí, a l'entrada de la Plaça del Monestir ja es podien contemplar un bon grapat d'estelades que penjaven per les finestres, senyal que ja havien arribat els altres companys. Passats els tràmits burocràtics de la inscripció ens allotjaren en una cella amb vistes al misteri. Quina tranquil·litat. Al corredor principal del Monestir hi havia una quatribarada amb els noms dels pobles de tots els assistents al seminari, naturalment hi havia el del nostre poble, Maria de la Salut.

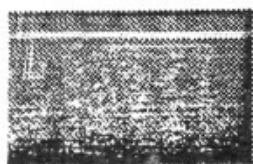
Fer un repàs a totes les conferències i demés pot resultar pesat. Jo destacaré les conferències que vaig trobar més interessants i que a la majoria de la gent li deixaren un bon gust a la boca. El prior de Lluc, Josep Amengual, va parlar de cristianisme i identitat, i va manifestar la necessitat que tot poble té de poder exercir el lliure dret a l'autodeterminació. Isidor Mari, sociolingüista eivissenc que treballa a la Generalitat de Catalunya, ens va fer una xerrada sota el títol d'"Identitat, cultura i llengua"; el periodista Vicenç Partal, especialista en temes de política internacional, va parlar de l'"Europa a trossos", va fer un recorregut per TOTES les nacions d'Europa, explicant problemes i anècdotes de cada una d'elles. En Climent Picornell i n'Antoni Ginard, professors de l'Universitat de les Illes Balears, parlaren del nostre horitzó europeu; Josep Lluís Carod Rovira, professor i diputat al Parlament de Catalunya, va fer la seva xerrada a darrera hora del diumenge, i malgrat la gent ja estava cansada va saber mantenir l'auditori atent a les seves ironies. Els seu parlament va girar en torn del tema "La necessària sobirania, una estratègia a compartir". Una de les conferències que va decebre un poc fou la d'en Sebastià Serra, molt fluixa de contingut.

A part dels moments sentosos, hi havia a les nits jornades d'esbargiment. Cal recordar que el divendres hi havia la representació de l'obra de teatre "Arnau" del grup de teatre Xicarandana, de Ciutat (recordar que aquest grup va alegrar aquest estiu una de les nits a Ses Tarragonas), i que a pesar de la qualitat de l'obra, la gent abandonà el seient per dos motius principals; un, el fred i l'altre, que es sentia un aldarull provinent de la plaça i picava la curiositat. El fet era que s'havia improvisat una festa per donar la benvinguda a un grup de llubiners amb motiu de la moció que feia dos dies s'havia aprovat al seu poble sobre l'autodeterminació.

El dissabte al matí, pels passadissos de les cel·les varen aparèixer uns cartells anunciant una "Fiesta Española" a la nit a "Casa Pepe" (acolliment de Ca'n Josep) amb molta de música i vi. L'organització havia pensat fer un concert de música en viu, però els grups estaven tots ocupats i es varen decidir per música enllaunada. A la nit quan vàrem arribar a Casa Pepe, la primera sorpresa va ésser que ens varen anunciar, fora de programa, que havien aconseguit ginyar n'Isidor Mari (antic component del grup eivissenc UC, tan famós a la dècada dels setantes) perquè ens cantàs un parell de cançons. Varem gaudir durant una hora, més o manco, del concert improvisat per n'Isidor i inclús ens va fer dos "ucs", un crit típic d'Eivissa. Tot seguit va començar la marxa. A fora, a la pista de frontó, s'havia muntat la discoteca i la música va ésser tot de rock català, per exigència del públic, i l'únic que va tenir d'espanyola, aquesta festa, varen ésser les botelles de vi que es buidaren. La gent eufòrica, cantant i bevent, ballant i cridant, començava a cantar consignes i la més corejada va ésser "el prior té raó, autodeterminació". Com a anècdota curiosa d'aquesta nit, va ésser que el propietari d'un restaurant de la zona havia perdut la bandera espanyola que penjava damunt el restaurant, va manifestar que per aquestes dates sol desaparèixer. Al final la va trobar.

Això, més o manco, varen ésser els quatre dies a Lluc. Conferències, tertúlies, debats, trucs, xonguers, festa, teatre i les prop de 200 persones que ens havíem aplegat al Monestir, l'horabaixa del diumenge ens acomiadarem i fins l'any si no hi ha res de nou.

Miquel Morey i Mas.

L'Europa a trossos

Vicent Partal

Blaquerna

LES JUGUETES DE LES PADRINES

Sota el títol de "Les joguetes de les padrines", la Conselleria de Cultura, Educació i Esports del Govern Balear presenta, del 8 al 31 d'octubre a la Casa de Cultura, una exposició de joguetes de porcellana, cartó o llauna, pertanyents a una de les col·leccions més grans de l'Estat Espanyol tant pel nombre de les peces com per la seva amplitud temàtica.

La col·lecció que s'exposa íntegrament, consta de dues mil peces entre cotxes de llauna, cavalls de cartó, autòmats, trencaclosques, pepes o jocs de taula. Algunes d'aquestes peces també estan localitzades a museus europeus de joguetes internacionals com a París, Londres, Holanda i Alemanya.

L'exposició ha estat una iniciativa de la Comissió Interdepartamental de la Dona que presideix la consellera Maria Antònia Munar i pretén ser una mostra representativa de les joguetes dels nostres avantpassats, de les nostres mares i àvies, per poder comparar amb les joguetes i extreure'n conclusions.

Obviament, una de les finalitats de les joguetes és preparar els nins per a les funcions que haurà de dur a terme quan siguin grans. Els papers que han assumit fins ara la dona i l'home estan estipulats i, clarament diferenciats per la societat; consegüentment aquest fet es plasma a la col·lecció.

La coeducació actual, nins amb nines, i els corrents pedagògics més recents han influït els

fabricants a reduir les diferències entre les joguetes destinades a un o altre sexe, la qual cosa fa que el tipus de jogueta actual sigui més didàctic i igualitari.

La col·lecció consta de deu vitrines de fusta, cobertes de metacrilat amb uns prestages de vidre. També s'exposa una casa de pepes i joguetes grans com cuinetes de fundició, mentre que en les parets pengen quadres amb retallables, trencaclosques, cromos, fotografies i postals.

La col·lecció exposada pertany a un particular i és el resultat de quinze anys de treballs i restauració de peces localitzades a diferents punts de la geografia espanyola, principalment a Mallorca. També la componen diverses donacions de particulars que han col·laborat en la restauració.

Una tercera part d'aquesta exposició ha estat oberta al públic l'any 1987, en el Claustre de Sant Antoniet, també sota el patrocini de la Conselleria de Cultura, Educació i Esports. La mostra va tenir una gran aflluència de públic, un deu mil visitants, al marge dels alumnes de quaranta-una escoles.

Durant el mes d'abril de 1987, la col·lecció fou exposada a la Torre de ses Puntes de Manacor, organitzada per l'Ajuntament de Manacor i, el mes d'abril de 1988, a la Capella de la Misericòrdia.

Les causes de l'èxit de les exposicions les hem de buscar en l'encant i la màgia de la jogueta

antiga que arriba al sentiment de tot tipus de gent, ja siguin adults o nins. L'adult es recrea en la contemplació de les joguetes que han acompanyat la seva infància, i el nin descobreix la forma de jugar dels pares i els avis.

El lloc de l'exposició és la Casa de Cultura, al carrer Ramon Llull, 3 de Ciutat i l'horari de la visita és de les 9 a les 13'30 i de les 16'30 a les 20'00 hores.

SERVIR UN BERENAR

A vegades no empram la paraula servir més enllà de la paraula.

És bo de fer trobar ajuntaments o regidors o batles que donen doblers per una cosa o altra, per un grup o altre, però no és tan fàcil veure regidors que hi posen les mans. Enguany, com molt bé diu en Magí Ferrerol a la revista passada a la pàgina 4, "Una visió de les festes": "I a la fi poguérem veure tots els regidors de la majoria i el batle a la festa dels majors, servint el xampany i demés queviures."

És clar que molts podríem dir que ho han fet perquè els vegin, etc. Però segurament no és així, més bé és fruit de la seva actitud de servei al poble, de l'estima i apreciació a la gent, i de la seva senzillesa.

No podem oblidar que tenim un consistori molt jove, autènticament jove; i si és autèntic serà crític, radical, amb iniciativa, desinteressat, creatiu, innovador de patrons culturals i no repetitiu, orientat cap a utopia.

A vegades un es topa amb un regidor pel carrer i si no el mira de prim compte l'equivoca amb un estudiant d'EGB, però quan parles amb ell te n'adones de la seriositat i profunditat de pensament.

Pens que podem estar orgullosos de tenir un grup de joves al servei d'un poble.

Servir un berenar i no seure a la taula, com hagués estat normal, és vertaderament dir sense paraules que estan al servei del poble.

Pere Fons

RESSENYA BIBLIOGRÀFICA

Josep M. Llompart

PAÏSOS CATALANS? i altres reflexions

Le Llompart
d'Or

Fora desitjable que un dia, a casa nostra com arreu del món, els poetes es dedicassin exclusivament a escriure poesia. Però sovint són poetes els qui també escriuen a l'entorn dels problemes, a vegades greus, que assetgen els homes. Josep M. Llompart, preclar intel·lectual de les Illes Balears, ja unànimement reconegut com un dels nostres millors poetes contemporanis, no és un cas únic, en el panorama de les lletres catalanes, de poeta convertit —per assumida voluntat de servei— en poeta que alhora reflexiona a l'entorn de problemes que assetgen la nostra cultura nacional. Josep M. Llompart, en aquest sentit, no enceta cap nova trajectòria, sinó que confirma, perquè la situació històrica és la que tots sabem i no una altra, una noble tradició que vetlla per la normalització cultural del nostre poble i per la seua perdurabilitat en la història futura.

Basta recordar l'exemple de Miquel Ferrà (1885-1947), a la memòria de qui Llompart dedica el llibre objecte d'aquest comentari.

Països Catalans? i altres reflexions

és el títol que recull, una vegada més, part d'una tasca urgent i difícil que Llompart, fonamentalment poeta, realitza des de fa manta anys, tants com en fa que escriu poesia: la de reflexionar sobre les senyes d'identitat cultural comunes a tots els Països Catalans, des de la seua illa, Mallorca, esbrinant veritats que no tothom té clares, perquè hi ha qui s'ha cuidat molt bé d'ocultar-nos les veritats més elementals per tal de despersonalitzar-nos individualment. A altres indrets es patiran problemes diferents (o consemblants), però damunt la nostra sotraguejada terra lluitam també per definir-nos cada dia contra tot de coses que ens volen alienar —encara avui—

Per això, com afirma J. M. Llompart: *És imprescindible, doncs, que ens fem forts en la defensa i en la potenciació de la nostra identitat cultural, de la nostra unitat cultural, a partir de les arrels més profundes i immediates, seguint passa a passa aquella successió de cercles concèntrics que van definint i eixamplant l'horitzó de la cultura del ser humà.*

No és fàcil escriure entorn de qüestions com nacionalitat, normalització lingüística, literatura i societat... entre nosaltres. Sobretot quan es tenen ganes d'escriure sobre altres coses. Sobretot quan encara ens cal escriure, vigilants, sobre aquests temes, bo i desitjant superar aviat la circumstància històrica que ens ha tocat de viure. *Ens cal tenir fe —diu Llompart—, ens cal la il·lusió, ens cal el somni; però ens cal la visió pragmàtica de les coses.*

Països Catalans? i altres reflexions, Josep M. Llompart. Editorial Moll, Palma de Mallorca, 1991.

Carrerany Esportiu

LA TEMPORADA CICLISTA HA FINALITZAT.

El passat diumenge dia 22 de Setembre, amb la disputa dels campionats de les Balears per a alevins, infantils i socials, la temporada competitiva dels ciclistes afiliats al Club de Maria de la Salut, va finalitzar. En conseqüència, ha arribat el moment de recordar les distintes actuacions i repassar els encerts o errors de la campanya de l'any 1991.

Abans, hem de manifestar la satisfacció que ha suposat pel Club Ciclista poder tenir sis esportistes a les categories inferiors defensant els nostres colors i el nom de Maria de la Salut per tot arreu de la geografia illenca mallorquina. Això significa que la pràctica del ciclisme a la nostra vila no és únicament cosa de persones adultes, sinó que, a la fi hem aconseguit arrelar aquest esport entre els més joves. Això, és una garantia de continuïtat.

ALEVINS

A la categoria d'alevins, començarem la temporada amb un sol representant, Guillem Mas, el qual ha fet una bona temporada situant-se quasi sempre entre els tres primers classificats a les distintes proves. Poc després d'iniciar-se la campanya, vàrem incorporar a Victòria Montiel, que a mida que han anat passant les competicions s'ha adaptat millor al ciclisme i, fins i tot, ha estat la millor femina d'algunes proves.

INFANTILS

Antoni Obrador, Simó Font, Llorenç Seguí i Daniel Estarellas han estat els quatre representats nostres que han participat a la categoria d'infantils. Els dos primers ho han fet d'una manera desigual i els hi ha mancat la fortuna, però sempre han demostrat ésser dos grans esportistes que, el dia de demà, poden donar-nos algunes alegries. Llorenç Seguí, a la seva primera temporada en aquesta categoria ha "firmat" uns resultats realment excepcionals; dues victòries, alguns segons i tercers, a més del subcampionat de Balears que fa "olor" de primer. Els resultats de Daniel Estarellas no han sorprès ningú per la gran categoria que havia demostrat a les temporades anteriors; no ha aconseguit massa segons i tercers perquè ha guanyat més de la meitat de les curses de la temporada que acaba de finalitzar, entre elles el

Carrerany Esportiu

campionat de les Balears aconseguit davant els seus paisans, aquí a Maria.

SOCIALS

La categoria social i més concretament la competició del "Pla de Mallorca", ha servit a la majoria de les localitats de la nostra zona geogràfica per promocionar el nostre esport entre els aficionats i seguidors del ciclisme. Al nostre poble, la representació ciclista d'aquesta categoria havia estat sempre molt reduïda i amb poques variacions d'un any per l'altre. A més dels noms coneguts de temporades anteriors, Ferriol Colombram, Simó Darder, Ferriol Roig, Manuel Fernández, Rafel Mulet, Pcp Payeras, Joan Estarellas i Tomeu Arbona, hi ha hagut un bon nombre de ciclistes que s'han animat a participar a les competicions socials: Lluç Bunyola, Joan Castelló, Antoni Mas, Antoni Castelló, Miquel Salom, Onofre Soler, Antoni Font, Esteva Bergas, Gabriel Vanrell, etc... i alguns altres que han format una llarga llista que estam segurs es veurà incrementada en anys posteriors.

Pel que fa als resultats aconseguits, la participació al "Pla-91" no fou tan brillant com a les

quatre temporades anteriors on s'aconseguien les victòries absolutes a més de molts de primers llocs d'etapa o de classificacions complementàries. El "Pla-91" ens va deixar tres victòries d'etapa i la confirmació que el ciclisme continua arrelant entre el habitants de Maria de la Salut.

Les distintes proves d'estiu han confirmat la gran categoria del "mariando" d'adopció Manuel Fernández que ha aconseguit la victòria a la quasi totalitat de les proves de les festes patronals del nostre voltant, a més de l'entrada en competició de dues promeses de cara a temporades vinents: Esteve Bergas i Gabriel Vanrell.

LA NOVA TEMPORADA.

Els resultats que hem resumit abans i l'afició al ciclisme són els que en fan treballar des d'ara en la preparació de la nova temporada, en la qual estam convençuts que tndrem millor número de practicants per tal de fomentar la pràctica i el seguiment del ciclisme a la nostra petita localitat que sempre ha respost molt bé en l'ajuda i el suport a la nostra entitat.

Club Ciclista Maria de la Salut.

FEIM CARRERANY

El passat Diumenge, dia 13 d'Octubre, arribarem fins a Sa Comuna de Bunyola.

El grup, un total de 24 persones, partí de Sa Plaça des Pou a les 9'15 h. i amb cotxes ens acostarem fins a Bunyola.

Cap a les 10 h. deixàvem els cotxes a l'entrada del poble per la Carretera de Santa Maria i camí amunt ens dirigirem cap a la "Casa des Garriguer". Férem una aturada per berenar i sense més contratemps ens plantàrem a l'esplanada de "Sa Casa des Garriguer" cap a les 12'30 h.

Hi havia molta gent i abans de dinar, els aficionats a cercar bolets feren algunes incursions bosc endins i en trobaren.

Dinàrem i cap a les 15 h. començarem a baixar pel camí d'Es Planejar, cap a Sa Coma Gran, Sa Cova, Can Moragues i arribada a la carretera.

EXCURSIO AL SANTUARI DE N^{RA}. SRA. DEL PUIG DE POLLENÇA

L'excursió del mes de Novembre serà, com sempre, el segon diumenge, concretament el dia 10 i el lloc el "Santuari de Nostra Senyora del Puig", Puig de Maria a Pollença.

Aquest santuari data de l'any 1348, concretament del 31 de Març d'aquest any, sota la invocació de la Gloriosa Verge Maria. Es creu que la fundació de l'oratori va estar relacionada

amb la terrible "peste negra" que aquell any assolava tota Europa.

L'itinerari té una duració aproximada

d'una hora i mitja.

El Santuari gaudeix d'una vista impressionant sobre les dues badies, la d'Alcúdia i la de Pollença.

La sortida serà a les 9 h. des de la Plaça des Pou.

Onofre Sureda.

